

public și discernământul estetic. Sensul unor idei și opere politice a fost distorsionat. Creșterea încrederii în informația științifică și medicală nu este însoțită de o creștere a discernământului cu privire la corectitudinea lor și nici în privința consecințelor. Informația popularizată a dus la o creștere a dezbatărilor, la dezacorduri, toleranță sau intoleranță. Apar tipuri noi de influențare în spațiul public și virtual. Unele noțiuni prezentate de mass-media (inteligență artificială, intervenții genetice, rolul genetica, legătura dintre tehnică și om) nu sunt bine înțelese.

Democratizarea accesului la informație, știință și cultură a dus la apariția opiniei publice, dar și la dorința de a o influența.

Avem cel mai mare număr de oameni de știință și medici din istorie, putem gestiona situații grave în condiții de incertitudine științifică (pe măsură ce gestionăm un fenomen, îl studiem în mai mare profunzime). A apărut o nouă concepție despre sănătate: sănătatea se menține printr-o viață sănătoasă, nu este de ajuns să tratăm o boală. Apar produse care nu sunt destinate tratării bolilor, ci menținerii sănătății (vitamine, diete etc.).

Creșterea accesului la cunoaștere ne face mai capabili să răspundem fenomenelor tot mai complexe de astăzi în privința resurselor, păcii, mediului.

DISCURSUL INTELLECTUAL ȘI POLITICO-IDEOLOGIC PRIVIND AGRESIUNEA MILITARĂ RUSĂ ÎN UCRAINA

Pantelimon Varzari, dr. hab. în șt. politice,
prof. univ., cercet. științ. coordonator,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM,
Chișinău, R. Moldova
panvarzari@gmail.com

INTELLECTUAL AND POLITICAL-IDEOLOGICAL DISCOURSE ON RUSSIAN MILITARY AGGRESSION IN UKRAINE

The article examines the intellectual discourse surrounding the Russian military invasion of Ukraine, particularly focusing on the scientific approach presented by certain researchers engaged in critical thinking about this topic. Additionally, the article identifies and briefly analyzes several significant dimensions of the political-ideological approach concerning the so-called

„special operation’ in Ukraine. These dimensions define the conceptions and ideologies of the current Putinist regime. In conclusion, it is evident that, regardless of the opinions expressed by researchers, analysts, political commentators, as well as political leaders and ideologues, this unprovoked and unjustified aggression has led to a series of unfortunate economic, social, political, and moral-psychological consequences. These consequences have not only impacted the countries of the Eastern European region but have also reverberated throughout nations worldwide.

Invazia militară rusă asupra Ucrainei, stat suveran și independent, oferă o varietate întreagă de opinii și aprecieri susținute de diferiți actori politici, cercetători, experți și comentatori în domeniul științelor socioumane, de lideri și ideologi politici, dezvoltată și de rezultatele cercetărilor sociologice efectuate atât în țara noastră cât și în Rusia privind acest război fratricid. Desigur, libertatea de opinie și de exprimare, un drept fundamental al omului, depinde de concepțiile, doctrinele și ideologiile politice pe care le împărtășesc cei care le expun.

În cele ce urmează vom examina discursul intelectual al unor cercetători străini privind invazia militară rusă în Ucraina, fiind vorba de abordarea științifică oferită de unele persoane care se angajează în gândirea critică asupra acestui subiect academic. În același timp, sunt identificate și examinate succint câteva dimensiuni mai importante ale demersului politico-ideologic referitoare la așa-numita „operațiune specială” în Ucraina care definesc concepțiile și ideologiile regimului putinist actual.

Rusia a atacat Ucraina la 24 februarie 2022, președintele rus Vl. Putin calificând invazia militară asupra unui stat suveran și independent drept „o operațiune specială de demilitarizare și denazificare a Ucrainei” [1]. Însă logica și faptele concepute de elita puterii politice nu corespund cu realitățile obiective, pentru că declarația făcută de președintele rus nu reflectă ca atare realitatea propriu-zisă – armata rusă duce un război nedrept în Ucraina invadată, oficial pentru a „ajuta” alte două teritorii separatiste pro-ruse, Lugansk și Donețk. În așa fel, avem o „minciună ontologică”, adică ceva real trece drept altceva decât este în mod real. Filosoful și scriitorul român G. Liiceanu, căruia îi aparține expresia dată, remarcă: „Dacă un criminal e primit la toate curțile Europei și e aplaudat ca agent al democrației, el devine o minciună ontologică. Putin e acest personaj de gang remachiat și scos din culise, e fantoma istoriei care revine...”[2].

În același context, „minciuna ontologică” putinistă este consolidată cu doctrina „lumea rusă”, aprobată de Vl. Putin [3]. Este vorba de o doctrină pe care ideologii conservatori ai Kremlinului (unul dintre aceștia fiind Al. Dughin, la care vom reveni mai jos) au folosit-o pentru a justifica intervenția în afara țării. În sprijinul vorbitorilor de limbă rusă, se afirmă că Rusia ar trebui „să protejeze”, „să salveze” și „să promoveze” tradițiile și idealurile *lumii ruse* [3; 4], chiar și Republica Moldova „s-ar include” în așa-zisul spațiu al *lumii ruse* [5]. Prin această doctrină și ideologie, adepții *lumii ruse* caută să-și consolideze pe scena internațională imaginea de „țară democratică” care luptă pentru crearea unei „lumi multipolare”. O astfel de abordare, subliniază Al. Dughin, „reprezintă o alternativă radicală în raport cu lumea unipolară (ce există *de facto* la ora actuală) prin faptul că insistă asupra existenței *câtorva* centre independente și suverane de luare a deciziilor strategice la nivel planetar” [6]. Paradoxal însă, odată cu invazia militară a rușilor asupra Ucrainei, doctrina „lumii ruse” își pierde din influența sa de altă dată nu numai în spațiul postsovietic, dar și în alte regiuni ale Europei [7].

Cunoscutul sociolog și politolog american Fr. Fukuyama, specializat în politica externă a URSS, declara (într-un interviu acordat în exclusivitate *Europei Libere/Current Time*) despre autocrație vs. democrație următoarele: „Putin, împreună cu Xi Jinping și China, au susținut că modelul lor autoritar este superior celui democratic occidental, pentru că pot realiza lucrurile rapid și decisiv. Și cred că este important să arătăm că nu este corect, că, de fapt, a făcut una dintre cele mai mari gafe strategice din istorie invadând Ucraina” [8]. Această gafă strategică derivă din niște realități adânc imprimare în tradiția rusă, unde partidele politice, alegerile sau parlamentul sunt doar o aparență, iar puterea politică actuală se manifestă prin cultul guvernării despotice al autoritarismului.

Comentatorii și analiștii politici naționali și internaționali, cercetătorii și liderii de opinie apreciază și definesc în mod diferit războiul declanșat de Rusia împotriva Ucrainei, însă, în esență, se referă la „agresiuni militare”, la un război însoțit de „orori de nedescris”. Astfel, Y. Latynina, jurnalistă, comentator politic și analist economic din Rusia, considerată de către autoritățile ruse „agent străin” (această etichetă, apărută prin așa-numita Lege a „agentului străin”, adoptată în 2012, și care amintește de „dușmanul popoului” din timpul URSS, se referă la persoanele și organizațiile despre care puterea oficială consideră că desfășoară activități politice cu finanțare din

străinătate), folosește pentru a defini invazia rusească în Ucraina termenul *zighism* [9].

Mai mult, în limbajul cotidian, precum și în discursul autorilor locali și în publicistica ucraineană se folosește termenul *rasism* / *rașism*. Asociat cu cel de *fascism*, noul concept are sensul de ideologie și mișcare politică care a apărut în Rusia după anul 2000 și care se bazează pe ideile privind rolul semnificativ al națiunii ruse în dezvoltarea lumii moderne, pe un revanșism arhaic, pe cenzură totală și xenofobie, cu semne clare ale unui liderism incontestabil în societate. Acest termen nou-introdus în circuit de către ucraineni se utilizează pe larg în societate în contextul agresiunii ruse împotriva Ucrainei. Activiștii săi au decis chiar să îl păstreze în istorie, creând un articol pe *Wikipedia* [10].

Rada Supremă a Ucrainei propune introducerea oficială în circuit a termenului *rașism*, iar jurnaliștii sunt îndemnați să utilizeze termenul în cauză. Acest lucru este discutat pe *site*-ul oficial al Parlamentului ucrainean. Comisia pentru politica umanitară și informațională a Radei Supreme „susține inițiativa oamenilor de știință, a experților, jurnaliștilor, politologilor și a publicului ucrainean de a introduce în discursul academic, profesional și conversațional termenul „rasism” ca o definiție a ideologiei construite în Rusia, care astăzi se manifestă în acțiunile militare ale armatei ruse în Ucraina și în atitudinea societății rusești față de acest război”, se arată într-o declarație publicată în data de 12 mai 2022 [11]. La 2 mai 2023, Parlamentul ucrainean adoptă o rezoluție care definește regimul dictatorului rus Vl. Putin drept „rasism”, „rașism” sau „ruscism”, un termen format prin contragere de la „fascism rusec” [12]. Aceasta se referă la regimul politic expansionist al Rusiei, amestecat cu ultranaționalismul și cu un cult al personalității centrat pe Putin.

Rada Supremă, recunoscând oficial ideologia de stat a Federației Ruse drept „rasism” / „rașism”, a cerut organizațiilor internaționale și guvernelor țărilor democratice să sprijine condamnarea acestei ideologii și practici care stă la baza politicii de stat a Rusiei.

În felul acesta, în discursul public se conturează trei dimensiuni mai importante ale demersului politico-ideologic privind așa-numita „operațiune specială” în Ucraina care definesc concepțiile și ideologiile regimului putinist actual.

În primul rând, se impune în utilizare, pentru a defini războiul declanșat de Rusia asupra Ucrainei, sintagma *regimul lui Putin* și termenul *putinism*

ca ideologie totalitară și practică politică de stat. Este vorba, de fapt, de un concept utilizat de cercetători pentru a identifica trăsăturile ordinii socioeconomice și politice din Rusia în primele decenii ale sec. XXI, dezvoltate sub conducerea lui Vl. Putin.

Cercetătorul și profesorul de științe politice de la Universitatea Maryland din SUA, originar din România, Vl. Tismăneanu examinează putinismul ca ideocrație totalitară, subliniind că „putinismul este un construct obținut prin bricolaj, cu fragmente și secvențe importate din alte experiențe și scenarii”, iar „ideea rusă” este pentru Putin o armă politică, un mit mobilizator, electrizant, galvanizant” [13]. Colosul roșu răpus al fostei URSS nu și-a pierdut semnificația nici după 1991, pentru că *leviatanul numit URSS* (expresia îi aparține lui Vl. Tismăneanu) se dorește să învie, prin concepția putinistă, într-o nouă formulă.

Alți cercetători analizează putinismul ca fenomen social-politic prin comparație, spre exemplu, cu trumpismul. Astfel, reputatul profesor american de științe politice de la *Indiana University* J. Isaac analizează caracteristicile specifice comune și identifică diferențele dintre administrația prezidențială a lui D. Trump și cea a lui Vl. Putin [14]. Avem în față, de fapt, o abordare centrată pe personalitate, pe Trump și pe Putin. Dacă primul guverna într-o manieră autoritară și că avea un stil dictatorial, atunci stilul de guvernare al celui de-al doilea președinte, Vl. Putin, nu e departe de cel al lui D. Trump. Și unul și altul au făcut deja multe lucruri îngrijorătoare în societățile lor.

Profesoareade la Universitatea din Paris-Sorbona Fr. Thom analizează fenomenul putinist și felul în care se afirmă din nou civilizația rusă prin „întoarcerea spatelui Occidentului”. Potrivit acesteia, Rusia postsovietică este structurată, ca în timpul țarilor, de un vast „imperiu” teritorial controlat de o putere centralizatoare și abuzivă. Explicând care sunt resorturile actualului regim de la Kremlin, cercetătoarea identifică câteva obstacole fundamentale care stau în calea înțelegerii fenomenului putinist. Tocmai această originalitate a fenomenului putinist îl face greu de definit [15]. Totuși, un lucru devine clar: Rusia propune acum alternativa unei societăți închise opuse societății deschise (conceptul de „societate deschisă” și teoretizarea sa au fost făcute de către filosoful austriac K. Popper în lucrarea „Societatea deschisă și adversarii ei”, publicată la Londra în 1945), în care statul și nu individul este supremul scop, domină „democrația dirijată” și

nu una conștientă, funcțională, exercitând în acest fel un control totalitar asupra propriilor cetățeni și a întregii societăți.

În ansamblu, conform sociologului rus I.Eidman, fenomenul putinist poate fi perceput ca „un complex de practici și ideologii ale regimului autoritar al lui Putin, bazat pe o oligarhie birocratică coruptă, în multe aspecte apropiate de dictatura fascistă (politică externă agresivă, anexaționalistă, dominația capitalului monopolist de stat în economie, structuri de putere în management, șovinism și tradiționalism în propaganda totală de stat)” și trebuie abordată în toată amploarea sa [16]. Aceasta pentru căputinismul poate continua să existe și după plecarea lui Putin de la putere, când în locul părintelui fondator al acestui sistem, rolul figurii-cheie în regim va fi jucat de un succesor. O astfel de modernizare a fațadei poate fi benefică pentru oligarhia financiară și birocratică, care își va salva afacerile de sancțiuni internaționale și de izolare, sarcina mișcării democratice fiind de a rupe sistemul putinismului, nu de a schimba persoanele aflate la putere.

Analizată dintr-o altă perspectivă, esența ideologiei putiniste rezidă în doctrina eurasianistă. Așa cum relevă mai mulți autori, ideologia putinistă se identifică cu eurasianismul, iar principalul ei inspirator este Al. Dughin, filosof, sociolog, politician și ideolog ultra-naționalist rus, numit adesea de presa internațională „Rasputinul lui Putin” sau „creierul lui Putin” [17]. Tot el este considerat creatorul „ideologiei invaziei Ucrainei”, fiind autorul *de facto* al strategiei ucrainene a lui Putin. În ideologia propusă de Dughin și preluată de Kremlin, Ucraina nu e văzută ca o țară, ci ca o parte a Rusiei. După cum susține acesta, ordinea mondială contemporană trebuie înțeleasă ca o luptă între forțele „drepturilor omului, anti-ierarhiei și corectitudinii politice” reprezentate de americanii și europenii „atlantici” și de cultura rusă distinct „eurasiatică”, capabilă să onoreze pilonii vieții umane: „Dumnezeu, tradiție, comunitate, etnie, imperii și regate”, scrie ziarul american *The Washington Post* [18].

Așa cum subliniază A. Goșu, expert român în spațiul ex-sovietic, Vl. Putin, pregătindu-se de alegerile prezidențiale din 2012, a introdus o singură noutate în programul său electoral – aderarea la doctrina eurasianistă, sub egida căreia e propusă, de fapt, refacerea vechiului imperiu rus sau sovietic [19]. Doctrina eurasiatică, având o istorie de circa 100 de ani (cu rădăcini și tradiții istorice adânci – de la curentul politico-ideologic rus al slavofililor, opus occidentalștilor, din prima treime a sec. al XIX-lea) [20], devine prin eurasianismul contemporan acel instrument politico-ide-

ologic care constituie platforma de depășire a „celel mai mari catastrofe geopolitice a secolului XX”. Dacă această faimoasă expresie îi aparține președintelui Federației Ruse Vl. Putin, atunci concepția eurasianistă al ideologului-conservator Al. Dughin este văzut ca răspunsul, soluția, repararea acestei „mari catastrofe”. *Per ansamblu*, ideea eurasianistă este de a opune arealului geopolitic al Uniunii Europeneun ansamblu geopolitic eurasian care să adune în jurul Rusiei Kazahstanul, Belarus, Ucraina și alte câteva țări, inclusiv Republica Moldova.

Însfârșit, putinismul și dughismul sunt considerate drept o ideologie fascistă. În țările europene, fascismul este amintit, în principal, în legătură cu cel de-al Doilea Război Mondial, dar cuvântul a revenit în lexicul politic actual în contextul invaziei militare ruse în Ucraina. Ce avem noi, de fapt, în față când analizăm regimul lui Putin și/sau fenomenul putinist: un „fascism postmodern” sau un „neototalitarism *soft*”? Mai mulți experți în materie încearcă să compare regimul lui Putin cu cel al lui Hitler, utilizând aici termenul „fascism”. Fără a-i da acestui termen o definiție fenomenologică ce ar cuprinde anumite trăsături definitorii, vom sublinia doar că el exprimă o ideologie și un curent politic, o formă totalitară de guvernare, cu o structură ierarhică totalitară, fundamental opusă democrației și liberalismului.

În concluzie, indiferent de opiniile exprimate de cercetători, analiști și comentatori politici, de lideri și ideologi politici, această agresiune neprovocată și nejustificată a determinat un șir de consecințe nefaste economice, sociale, politice, moral-psihologice etc. nu numai pentru țările din regiunea est-europeană, dar și pentru statele din întreaga lume, iar situația complexă generată de această agresiune, suprapusă gestionării altor crize (economică, energetică, justiției, de securitate etc.), aduce în atenție noi provocări pentru Republica Moldova.

Referințe bibliografice

1. Полный текст обращения Владимира Путина о начале спецоперации в Донбассе. În: <https://www.tvc.ru/news/show/id/233848> (accesat: 24.02.2022).
2. Putin ca fantomă a istoriei... Interviu cu Gabriel Liiceanu. În: <https://spotmedia.ro/stiri/politica/putin-ca-fantoma-a-istoriei-nu-am-fi-ajuns-aici-daca-occidentul-nu-ar-fi-acceptat-sa-joace-leapsa-de-a-democratia-cu-un-locotenent-colonel-kgb-ajuns-presedinte-al-rusiei-interviu-cu-gabriel-liiceanu> (accesat: 03.03.2022).

3. Vladimir Putin aprobă noua doctrină „Lumea Rusă”. În: <https://realitatea.md/vladimir-putin-aproba-noua-doctrina-lumea-rusa/> (accesat: 06.09.2022).
4. Russkii mir – substituentul URSS. Op-Ed de Victor Pelin. În: <https://radiochisinau.md/russkii-mir--substituentul-urss-oped-de-victor-pelin---172955.html> (accesat: 19.12.2022).
5. Patriarhul Kirill: Moldova e parte a „LUMII RUSE”. Declarații scandaloase a fasciștilor ruși! În: <https://timpul.md/articol/patriarhul-kirill-moldova-e-parte-a-lumii-ruse-declaratii-scandaloase-a-fascistilor-rusi.html> (accesat: 30.12.2022).
6. Dughin Al. Teoria lumii multipolare. În: <http://www.4pt.su/ro/content/teoria-lumii-multipolare> (accesat: 17.01.2023).
7. Podoleak: După genocidul pe care-l organizează Rusia în Ucraina, „ruskii mir” nu mai are sorți de izbândă. În: <https://timpul.md/articol/podoleak-dupa-genocidul-pe-care-l-organizeaza-rusia-in-ucraina-ruskii-mir-nu-mai-are-sorti-de-izbanda.html> (accesat: 21.01.2023).
8. Exclusiv. Francis Fukuyama: Putin a făcut una dintre cele mai mari gafe strategice din istorie invadând Ucraina. În: <https://moldova.europalibera.org/a/exclusiv-francis-fukuyama-putin-a-f%C4%83cut-una-dintre-cele-mai-mari-gafe-strategice-din-istorie-invad%C3%A2nd-ucraina/32017714.html> (accesat: 04.09.2022).
9. Код доступа – зигизм. 19.03.2022. LatyninaTV. În: <https://www.facebook.com/watch/?v=547007973767559> (accesat: 15.01.2023).
10. Северная М. Украинцы вбили в Википедию термин „рашизм”. În: <https://aussiedlerbote.de/2022/04/rashizm/> (accesat: 20.04.2022).
11. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. În: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222804.html> (accesat: 15.01.2023).
12. „Рашизм в законі”. Навіщо Верховна Рада визначила, як називати режим Путіна În: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64976427> (accesat: 02.05.2023).
13. Tismneanu VI. Putinismul ca ideocrație totalitară. În: <https://www.contributors.ro/putinismul-ca-ideocrație-totalitară/> (accesat: 12.07.2023).
14. Isaac J. Exclusiv. Ce au în comun trumpismul și putinismul. Explicațiile profesorului Jeffrey Isaac. În: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/sua/exclusiv-ce-au-in-comun-trumpismul-si-putinismul-explicatiile-profesorului-jeffrey-isaac-938273> (accesat: 29.05.2023).
15. Thom Fr. Putin și putinismul. Traducere din franceză de Adina Arvatu. București: Editura Humanitas, 2020, p.8.
16. Вопросы путинизма. În: <https://enzel.livejournal.com/280185.html?ysclid=ldepwllh8l93975787> (accesat: 27.01.2023).
17. Lévy B.-H. Putinismul este un fascism. În: <https://revista22.ro/international/putinismul-este-un-fascism> (accesat: 24.06.2014).

18. Stanciu E. Cine este Alexandr Dughin, „creierul lui Putin” și creatorul „ideologiei invaziei Ucrainei”. În: <https://www.libertatea.ro/stiri/cine-este-aleksander-dughin-creierul-lui-putin-si-creatorul-ideologiei-invaziei-ucrainei-4249968> (accesat: 21.08.2022).
19. Arhivele viitorului – ep. 22: Ce este „putinismul”? Dar „ruskii mir”? Cu Armand Goșu. În: <https://video.kidibot.ro/arhivele-viitorului-ep-22-ce-este-putinismul-dar-ruskii-mir-cu-armand-gosu/> (accesat: 08.03.2022).
20. Varzari P. Doctrina eurasiatică și rădăcinile ei intelectuale: tradiții istorice și actualitate. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Revistă științifică trimestrială. 2017, nr. 1 (LXXVI), p.55.

PARTICULARITĂȚI ETICE ÎN APLICAREA LEADERSHIP-ULUI MILITAR

Viorica Leancă, dr. în filos., conf.univ.

Larisa Plop, dr., conf. univ.

Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din
Republica Moldova, Chișinău

viorica.leanca@yahoo.com, larisaplop4@gmail.com

ETHICAL PARTICULARITIES IN THE APPLICATION OF MILITARY LEADERSHIP

In this article, the ethical particularities reflect those principles without which military activity cannot be conceived. Military leadership is directly related to the highest human values, and each military must be sensitive to moral values, show understanding and total belonging to them. For soldiers, duty, integrity, courage, honor are not only moral imperatives to opt for, but are professional obligations whose violation is subject to disciplinary sanctions. The potential of an effective leader is manifested in his professionalism to combine them with his knowledge and actions.

Ca orice proces managerial, conducerea militară are un caracter unitar. În cadrul său, funcțiile conducerii și atributele leadership-ului sunt exercitate în totalitate, în toate împrejurările și activitățile desfășurate la pace, criză și la război, fiind puternic legate între ele și presupunându-se